

**ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

(до виходу в світ книги Ю.М. Бажала "Політична економія інноваційного розвитку: розриваючи зачароване коло економічної теорії", *англ. мовою*)¹

Опублікована в одному з найбільш авторитетних та престижних у світі видавництв наукової літератури книга завідувача кафедри економічної теорії Національного університету "Києво-Могилянська академія" професора Ю.М.Бажала представляє особисте авторське дослідження, що належить до дуже невеликої групи наукових розробок останнього періоду, які розширюють горизонти наукового аналізу і виходять за межі звичного. Сьогодні, коли світ вступив у період кардинальних технологічних та соціально-економічних трансформацій, ця робота має особливо плідне концептуальне значення не тільки для української економічної науки і практики, а й для розвитку економічної теорії у світі загалом. Адже все ще домінуючі неокласичні концепти дедалі частіше виявляють методологічну неспроможність пояснити багато сучасних явищ, що є ознакою поглиблення кризи методологічних засад мейнстріму економічної науки.

Відмітною особливістю книги Ю.М.Бажала є намагання обґрунтувати необхідність відійти від ортодоксальної неокласики і висунути у центр наукового забезпечення економічної політики теорію економічного розвитку Йозефа Шумпетера, для якої базовою економічною категорією виступають науково-технологічні інновації. Саме крізь призму такого методологічного бачення автор вибудовує парадигму свого підходу до питання ефективності економічної політики, в основі якої має лежати імператив необхідності запровадження інноваційної моделі економічного зростання. І саме цей підхід дозволяє авторові характеризувати сучасну економічну політику України як провальну, свідченням чого є одне з останніх місць, яке посідає економіка України в Європі.

Аннали світової економічної історії переконливо свідчать, що істотні структурно-технологічні зрушення майже ніколи не відбувалися на основі постулатів, які відстоює сучасний неолібералізм, з його апологією принципів економічної рівноваги та ринкового саморегулювання. Адже кардинальні технологічні зміни породжують настільки серйозні структурні трансформації в усіх аспектах соціально-економічної діяльності, що говорити про сталу рівновагу в системі, яка зазнає фундаментальної структурної перебудови, немає сенсу. Ринкове саморегулювання тут не може спрацювати через недостатню усвідомленість суб'єктами ринкових відносин особливостей інноваційної природи періоду кардинальної структурної ломки, яка сьогодні відбувається дедалі динамічніше і більш масштабно – як в економіках окремих країн, так і в глобальній системі.

У своїй книзі Ю.М.Бажал звертає увагу читача на існуючий парадоксальний концептуальний стан у вищій економічній освіті провідних країн, пов'язаний із тим, що у базових підручниках з макроекономіки, де домінує неокласичний "мейнстрім", фактично не представлено теорії економічного розвитку Й.Шумпетера як системної доктрини. Автор книги протиставляє такому підходу переконливу демонстрацію фактів з реальної економічної практики, які засвідчують, що сьогодні інноваційна політика є центральним компонентом економічної стратегії всіх успішних бізнесових структур на мікрорівні та передових і динамічних країн на макрорівні. Дослідник

¹ Bazhal, Iurii. (2017). The Political Economy of Innovation Development: Breaking the Vicious Cycle of Economic Theory. Palgrave Macmillan.

справедливо розглядає такий розрив між теорією і практикою як серйозний недолік змістовного наповнення базових курсів з економічної теорії, що позбавляє студентів університетів можливості адекватно бачити, вивчати і усвідомлювати значення ключових трендів сучасного попиту практики стосовно інноваційної активності та спеціальної інноваційної політики.

Ю.М.Бажал є одним з перших, хто здійснив теоретичний аналіз зазначеної колізії, показав її генезис і обґрунтував шляхи вирішення проблеми – як у теоретичному, так і в практичному сенсі. До наукових досягнень дослідження, без сумніву, належить аналіз загроз і негативних наслідків для економічної теорії і практики подальшої недооцінки чи навіть ігнорування інноваційної теорії економічного розвитку Йозефа Шумпетера, що може мати особливе значення в сучасних умовах економіки України. Автор послідовно і з різних боків обґрунтовує свою ключову тезу, що подальший розвиток економічної думки (і відповідної їй економічної практики) повинен відбуватись саме на шляхах сприйняття явища "інновацій Шумпетера" як ключової категорії нового мейнстріму економічної теорії. Наукова ґрунтовність цього аналізу, оригінальність та практична значущість його висновків визначаються тим, що він здійснений саме в категорійній системі фундаментальної теорії політичної економії, яка останніми десятиліттями незаслужено в Україні (і не лише тут) опинилася чомусь на периферії економічних досліджень. Тому має йтися про відродження ролі політичної економії на оновленій методологічній основі.

Базовою категорією такої оновленої політичної економії, яку пропонує автор, виступають так звані "інновації Шумпетера" – принципово нові продукти, технологічні та управлінські процеси, які є комерціалізованими результатами науково-технічного розвитку людства як головного чинника економічного розвитку. Якісно однорідну сукупність таких змін неошумпетеріанські теоретики назвали технологічною парадигмою (укладом) економіки, складний процес змін яких, власне, і становить фундамент економічного розвитку. Ці зміни відбуваються в режимі так званого "творчого руйнування", характеристики якого були визначені саме Шумпетером. І ці нелінійні за своїм характером процеси ніяк не "вписуються" в неокласичний канон рівноважних станів і тому, як показано у книзі, просто ігноруються моделями мейнстріму.

У такому контексті Ю.М.Бажал звертає увагу на відносно менш відомий доробок теорії Шумпетера, оприлюднений переважно у перших її версіях, а саме на специфічну властивість інновацій створювати нову додану вартість національної економіки, яка існує окремо і не пов'язана з внеском у генерацію доданої вартості таких факторів виробництва, як праця і капітал, які існують до появи інновації. У книзі особливо підкреслюється, що формування цієї нової доданої вартості від "інновацій Шумпетера" обумовлене появою відповідної "нової купівельної спроможності", яка далі трансформується не тільки у прибуток інноватора, а й стає ресурсною основою фінансування інноваційних процесів. Така інтерпретація стає для автора книги методологічним ключем до розв'язання актуальної проблеми "де знайти кошти для інноваційного розвитку?": інновації самі створюють для себе фінансову базу.

Поширеним як у академічному середовищі, так і серед творців міжнародної економічної політики є уявлення, що інноваційна модель економічного зростання може бути запроваджена тільки після виходу економіки країни на певний високий рівень доходності, а отже, притаманна саме багатим країнам, що досягли певного високого рівня розвитку. Запропонована Ю.М.Бажалом нова політична економія інноваційного розвитку показує помилковість такої "максими", яка полягає у тому, що без інноваційного розвитку країна не може в сучасних умовах стати багатогою, бо стратегічний потенціал створення нової доданої вартості на базі традиційної ресурсної бази є обмеженим. Цей висновок підкріплюється авторськими статистичними ілюстраціями,

де продемонстровано, що всі багаті країни є інноваційними країнами (за критеріями Давоського економічного форуму). Тобто автор доводить, що не багаті країни стають інноваційними, а навпаки. Аргументація цих висновків базується і на порівняльному аналізі економічного розвитку країн з перехідною економікою, які відрізнялися в аспекті проведення інноваційної політики. І, на жаль, не в останню чергу це підтверджує сучасний стан української економіки, яка досі не може стати на рейки інноваційної моделі розвитку.

Запропонована у книзі методологічна інтерпретація і розвиток категорії "інновації Шумпетера" є надійною основою для дослідження низки новітніх наукових проблем, свого роду "білих плям" у теорії: природи сучасних криз (особливо останньої глобальної фінансово-економічної кризи) і розуміння шляхів та інструментів антикризової політики; економічної природи нової доданої вартості, яка створюється знанням капіталом; концептуального змісту неінфляційного зростання реальної заробітної плати без підвищення продуктивності існуючих ресурсів капіталу і праці ("парадокс продуктивності"); економічної сутності виробництв з високою доданою вартістю тощо.

Звичайно, як у будь-якій новаторській роботі, не всі представлені у книзі нові концептуальні ідеї щодо формування спеціальної доктрини політичної економії інноваційного розвитку обгрунтовано достатньо повно. Зокрема, було би дуже важливо продемонструвати ідею "самофінансування" інноваційної діяльності у практичній площині. Для таких країн, як Україна, обмеженість бюджетних ресурсів на потреби науково-технічного та інноваційного розвитку існує реально і тому без розгорнутої демонстрації управлінських та економічних механізмів зазначеного "самофінансування" важко буде переконати політиків та Міністерство фінансів віддавати пріоритет політики на користь інноваційної моделі функціонування економіки.

Незважаючи на окремі недоробки, які, як можна сподіватись, будуть усунені автором у майбутньому, слід вважати, що запропонована Ю.М.Бажалом теоретична конструкція має велике практичне значення у контексті усвідомлення критичної необхідності запровадження в Україні інноваційної моделі економічного розвитку, зростаючого формування у державних керівників концептуального розуміння ролі "інновацій Шумпетера" як головного фактора економічного розвитку. Адже відсутність такої візії призводить до акцентуації економічної політики переважно на підсиленні вже існуючих виробничих факторів екстенсивного зростання, не приділяючи належної уваги інноваціям як окремому унікальному фактору розвитку. В рамках саме такої парадигми мислення, як зазначено у книзі Ю.М.Бажала, економічне зростання асоціюється насамперед з іноземними інвестиціями та фінансовими запозиченнями з метою розвитку традиційних галузей економіки, що закономірно призводить до структурного застою і кризових явищ. Тому виходом із цієї патової ситуації є виключно концептуальний перехід – зміна орієнтирів в економічній політиці та її спрямування на практичну реалізацію принципів інноваційного розвитку. Рецензована книга робить великий крок у цьому напрямі. Будемо сподіватись, що за цими теоретичними розвідками настануть відповідні практичні рішення в сфері економічної політики України. Це, по суті, гамлетівське питання: "Бути чи не бути?".

В.Р. Сіденко,
чл.-кор. НАН України
науковий консультант з економічних питань
Український центр економічних і політичних
досліджень імені Олександра Разумкова